

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2024.15.350-362>

УДК: 322 (342.7)

© Михайло Юрій¹

РЕЛІГІЙНИЙ ЧИННИК РАДЯНІЗАЦІЇ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ

У статті розглядається процес знищення Української греко-католицької церкви радянською владою в західній Україні, а також репресивні дії щодо протестантських релігійних організацій. Радянське керівництво розглядало греко-католицьку церкву як потенційне джерело прозахідних політичних впливів та пропаганди. Щоб унеможливити такі процеси у майбутньому і не допустити загострення відносин вірян радянською владою, було вирішено здійснити ліквідацію УГКЦ. Цій церковній акції власті намагалися надати видимості церковних канонічних засад. Так виникла ініціатива деяких священників про входження УГКЦ до Російської православної церкви.

У березні 1945 р. була підготовлена інструкція про ліквідацію греко-католицької церкви. В ній передбачалося створити Львівсько-Тернопільську православну єпархію, передати їй уніатський кафедральний собор у Львові, розгорнути місіонерську роботу серед віруючих греко-католиків, а головне – створити всередині греко-католицької церкви ініціативну групу, яка мала проголосити розрив з Ватиканом і закликати уніатське духовенство перейти на православ'я. Цю інструкцію затвердив особисто Й. Сталін. Роботу щодо ліквідації УГКЦ очолили ЦК КП (б) У та органи МДБ СРСР.

За таких умов 28 травня 1945 р. у Львові була створена Центральна ініціативна група з возз'єднання греко-католицької церкви з православною. За підтримки партійно-державних органів та МДБ ініціативній групі за короткий час вдалося підпорядкувати собі більшість священників. Станом на 1 січня 1946 р. уже 859 священників з 1294 (тобто 66%) підтримували її. 8-10 березня 1946 р. Центральна ініціативна група провела в кафедральному храмі св. Юра у Львові

---

¹ Доктор історичних наук, професор кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. E-mail: m.yuriy@chnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0003-0965-6236>.

Собор УГКЦ. В цьому Соборі взяли участь 216 священників і 19 мирян УГКЦ, делегація РПЦ. Львівський собор проголосив скасування Брестської унії 1596 р. та «возз'єднання» греко-католицької церкви з Російською православною. Уніатські церковні приходи були передані православної церкві. 590 греко-католицьких священників відмовилося визнати рішення собору, 344 з них були заарештовані та засуджені. Не викликає сумніву, що львівський собор у березні 1946 р. не був канонічним, оскільки голова церкви та її єпископат не дали згоди на його проведення, а тим більше на прийняття ним будь-яких рішень. Неканонічність собору полягає також у тому, що на священників УГКЦ чинили неприхований тиск партійні структури та органи МДБ.

Ключові слова: радянська, репресії, греко-католицька церква, Львівський собор, протестантизм.

The Religious Factor of Sovietization in Western Ukraine

The article examines the process of destruction of the Ukrainian Greek Catholic Church by the Soviet authorities in western Ukraine, as well as repressive actions against Protestant religious organizations. The Soviet leadership viewed the Greek Catholic Church as a potential source of pro-Western political influence and propaganda. In order to make such processes impossible in the future and to prevent the aggravation of relations between believers by the Soviet authorities, it was decided to liquidate the UGCC. The authorities tried to give this church action the appearance of church canonical principles. This is how the initiative of some priests about the entry of the UGCC into the Russian Orthodox Church arose.

In March 1945, instructions on the liquidation of the Greek Catholic Church were prepared. It provided for the creation of the Lviv-Ternopil Orthodox Diocese, the transfer of the Uniate Cathedral in Lviv to it, the deployment of missionary work among Greek Catholic believers, and most importantly, the creation of an initiative group within the Greek Catholic Church that was to announce a break with the Vatican and call on the Uniate clergy to transfer to Orthodoxy. This instruction was personally approved by Y. Stalin. The work on the liquidation of the UGCC was led by the Central Committee of the Communist Party (b) of the USSR and the bodies of the Ministry of Internal Affairs of the USSR.

Under these conditions, on May 28, 1945, the Central Initiative Group for the Reunification of the Greek Catholic Church with the Orthodox Church was created in Lviv. With the support of party-state bodies and the Ministry

of Internal Affairs, the initiative group managed to subjugate the majority of priests in a short time. As of January 1, 1946, 859 priests out of 1,294 (that is, 66%) supported it. On March 8-10, 1946, the Central Initiative Group held a meeting in the Cathedral of St. Yura in Lviv UGCC Cathedral. 216 priests and 19 laymen of the UGCC, a delegation of the Russian Orthodox Church took part in this Council. The Lviv Council proclaimed the abolition of the Union of Brest in 1596 and the "reunification" of the Greek Catholic Church with the Russian Orthodox Church. The Uniate church parishes were transferred to the Orthodox Church. 590 Greek Catholic priests refused to recognize the council's decision, 344 of them were arrested and convicted.

There is no doubt that the Lviv Council in March 1946 was not canonical, since the head of the church and its bishopric did not agree to its holding, and even more so to its adoption of any decisions. The non-canonicity of the cathedral also lies in the fact that the priests of the UGCC were openly pressured by the party structures and bodies of the MDB.

Keywords: Sovietization, repression, Greek Catholic Church, Lviv Cathedral, Protestantism.

352

Постановка наукової проблеми. Політика Москви щодо релігії й церкви в Україні у повоєнний період мала свої особливості, що зумовлювалися низкою обставин і, не в останню чергу, тими істотними змінами, які відбулися в релігійному житті після Другої світової війни. Як засвідчують архівні документи, досить активно до розробки плану першочергових заходів щодо контролю й нагляду за процесом, що відбувався в етноконфесійній сфері України, у тому числі й Галичини, долучалися спецоргани республіки. Так, на підставі інформаційних звітів уповноважених РСРПЦ та РСРК при РНК СРСР по Українській РСР за травень-червень 1945 р. за особистим дорученням секретаря ЦК КП(б)У та голови РНК УРСР М. Хрущова, народний комісар держбезпеки Української РСР С. Савченко надіслав до ЦК КП(б)У відповідні висновки щодо здійснення низки пріоритетних завдань. Вони передбачали:

- посилення роботи з обліку громад різних релігійних організацій й завершення їхньої реєстрації до кінця 1945 р.;
- облік релігійних громад і груп антирадянських сект, їхніх керівників та передачу матеріалів на них до органів НКДБ для вжиття відповідних заходів;
- заборону реєстрації громад і монастирів Римо-католицької

церкви до возз'єднання Греко-католицької церкви з православною;

- виявлення реальної кількості віруючих поляків католицьких громад у зв'язку з їх від'їздом та закриття у відповідних місцях костелів чи передачу їх у користування «лояльним щодо Радянської влади церковним організаціям»;

- реєстрацію в терміновому порядку греко-католицьких громад, схильних до возз'єднання з православ'ям;

- утримання від прийому делегацій чи заяв греко-католиків – противників возз'єднання;

- вжиття адміністративних покарань щодо релігійних громад греко-католиків, які відмовлялися від возз'єднання;

- домагання повсюдного об'єднання громад євангельських християн і баптистів та підпорядкування їх Всесоюзній Раді євангельських християн і баптистів (ВРЕХ і Б);

- посилення роботи по лінії органів КДБ з виявлення і застосування репресивних дій щодо організаторів і керівників антирадянських нелегальних релігійних організацій (ЦДАГО).

353

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема релігійних репресій у Західній Україні висвітлюється в працях вітчизняних науковців, а саме: Барана М., Боцюрківа Б., Войналовича В., Грицака Я., Гриневича В., Гребенівського С., Гуменюка О., Гуріної С., Даниленка В., Калакури Я., Культицького С., Литвина М., Луцького О., Сергійчука В. та інших.

Мета статті полягає у висвітленні репресивних дій, здійснюваних радянською владою в Західній Україні щодо української греко-католицької церкви і протестантських релігійних організацій.

Виклад основного матеріалу. Певна лібералізація державно-церковних взаємин, характерна для політичного курсу Москви перших повоєнних років, аж ніяк не стосувалася його здійснення на українських теренах. Нбавпаки, широкомасштабні заходи щодо «коригування» спонтанно сформованої за часів окупації мережі релігійних згромаджень різних культур, здійснені на виконання директив спецорганів республіки, мали своїм наслідком істотне скорочення релігійних інституцій в Україні, запровадження жорстокого державного контролю за їх подальшим існуванням. Упродовж 1944-1949 рр. у республіці було закрито 208 храмів та молитовних будинків, знято з реєстрації 394 «самоліквідованих» православних релігійних громад (ЦДАВО).

Щодо Західної України, то тут із встановленням у 1939 р. радянської влади, насамперед після завершення Другої світової війни, релігійне поле зазнало суттєвих інституціоналізаційно-конфесійних трансформацій. Спланована у Москві державно-церковна політика щодо Західної України, включно з Галичиною, мала на меті залучити православний церковний ресурс, майже повністю знищений карально-репресивною системою сталінського режиму у радянській Україні, до поширення юрисдикції Московської патріархії на всю територію регіону, зміни канонічно-юрисдикційного статусу українського православ'я (виведення його з-під канонічної юрисдикції Варшавського митрополита, предстоятеля Польської автокефальної православної церкви) і по змозі – підпорядкування Греко-католицької церкви відтвореному з дозволу Й. Сталіна у 1943 р. православно-му Московському патріархату (Войналович В., 2018).

354 — Радянська влада сприймала Українську Церкву як серйозну перешкоду в реалізації політики радянізації регіону. Тому сталінський режим відразу розпочав наступ на УГКЦ. Влада організувала широку кампанію переслідувань, залякування й дискредитації греко-католицького єпископату та духовенства, звинувачуючи їх у зв'язках із націоналістичним підпіллям та «антирадянськими» осередками за кордоном. Керівництво Церкви мало зважати на нові реалії. 22 грудня 1939 року з дозволу Ватикану митрополит Андрей таємно висвятив отця Йосифа Сліпого (1892–1984 рр.) на єпископа з правом наступництва на галицькому митрополичому престолі.

Після повернення радянських військ на західноукраїнські землі у 1944-му та смерті митрополита Андрея (1 листопада) провід УГКЦ здійснив спробу досягнути з радянською державою *modus vivendi*, тобто можливості співіснувати, незважаючи на різність поглядів. З цією метою у грудні 1944 року митрополит Йосиф Сліпий вислав до Києва та Москви офіційну делегацію на чолі з архімандритом Климентієм Шептицьким, яка мала узаконити статус УГКЦ в СРСР. Однак 15 березня 1945 року Сталін затвердив таємну інструкцію № 58, підготовлену головою ради у справах російської православної церкви Г. Карповим, перший розділ якої називався «Заходи щодо відриву Греко-Католицької (Уніатської) Церкви в СРСР від Ватикану та подальшого її приєднання до Російської Православної Церкви». В інструкції було вказано: «організувати в місті Львові православну єпархію, надавши їй Главі титул єпископа Львівського і Тернопіль-

ського, котрий об'єднає православні приходи [яких ще не існувало] Львівської, Станіславської, Дрогобицької і Тернопільської областей». В іншому пункті йшлося про необхідність створити «всередині Уніатської Церкви ініціативну групу, яка повинна буде декларативно заявити про розрив з Ватиканом і закликати уніатське духовенство до переходу на православ'я».

На той час у межах України серед структур УГКЦ залишилися Львівська архієпархія, Станіславівська єпархія і більшість Мукачівської, а також значна частина Перемишльської єпархії, поділеної новим кордоном із Польщею.

Згідно з чітко окресленим планом каральні органи фабрикували справи про «співпрацю з фашистами» й «антирадянську діяльність» ієрархії та духовенства УГКЦ. 11 квітня 1945 року було арештовано митрополита Йосифа Сліпого, а згодом і інших єпископів, а управління Церквою передано в руки створеної наприкінці квітня 1945-го ініціативної групи із «воз'єднання» Греко-Католицької Церкви з Православною Церквою.

355

3 лютого 1945 р., агенти спецоперації отримали черговий план оперативних заходів під грифом «таємно». У цьому документі стисло, але з необхідними акцентами укладений опис історії виникнення ГКЦ, де зазначено, що за допомогою цієї Церкви після Берестейської унії 1596 р. «духовні та швіцькі магнати Польщі намагалися поневолити Україну, а Ватикан намагався розповсюдити свій вплив на схід». Висунуті звинувачення щодо співпраці з Організацією українських націоналістів (ОУН) та щодо опору радянській владі. Наступні рядки фактично є вироком для ГКЦ: «...греко-католицька уніатська церква у тому вигляді, в якому вона існує в теперішньому часі, є ворожою для нас за впливами, легальною резидентурою. Ватикану та активно діючою українською націоналістичною організацією на нашій території. Виходячи з цього, необхідно взяти курс на повну ліквідацію уніатів на нашій території, а також на відрив греко-католицької церкви від Ватикану з майбутньою метою воз'єднання її з православною церквою СРСР» (Боцюрків Б., 2005).

28 травня була створена так звана «Ініціативна група з воз'єднання Греко-католицької церкви з Православною», на чолі якої став священник Гаврило Костельник. Цього дня було написано два листи. Перший був звернений до уряду радянської України з проханням схвалення і визнання права Групи для проведення «об'єднувальної»

кампанії. Другий лист інформував греко-католицьке духовенство про те, що група була створена «за бажанням народних мас» і «не визнає жодного адміністративного керівництва Греко-католицької церкви». 18 червня 1945 Павло Ходченко, республіканський уповноважений Ради Російської православної церкви, відповів від імені уряду УРСР, визнаючи «Ініціативну групу» як єдиний тимчасовий церковний орган адміністрації, уповноважений керувати всіма справами греко-католицьких парафій, які тоді існували на теренах Західної України – і здійснення справи возз'єднання з Російською православною церквою.

356

Ініціативна група була уповноважена «узгоджувати з урядом всі правові питання, пов'язані з керуванням греко-католицькими парафіями». Лист також інструктував Ініціативну групу надсилати П. Ходченку «списки всіх деканів, ректорів та настоятелів, котрі відмовилися визнати юрисдикцію Ініціативної групи». Лист Ходченка є єдиним офіційно опублікованим документом, що підтверджує безпосередню участь уряду в процесі знищення уніатської церкви. Формально, однак, ця акція не узгоджувалась навіть з положеннями радянської конституції та тогочасного законодавства стосовно релігії.

Проти розпорядження П. Ходченка запротестувала група греко-католицьких ієрархів, що залишалися ще на волі, на чолі з архімандритом Климентом Шептицьким. У листі до В'ячеслава Молотова вони посилались на положення в радянському праві про свободу віросповідання, вказували на маніпулювання фактами з історії Греко-католицької церкви, до яких припускалася «Ініціативна група», домагалися звільнення митрополита Сліпого та інших ув'язнених духівників. Одночасно запевняли, що греко-католики не мають наміру проводити антиурядову діяльність. Однак ці дії не принесли жодних результатів. НКВС і надалі проводив арешти священників, особливо звертаючи свою увагу на василіянів. До кінця червня кількість ув'язнених перевищила 200 осіб.

«Ініціативна група» провадила також так зване «політичне перевиховання» греко-католиків. У серпні 1945 р. було розповсюджено 5 тис. екземплярів брошури Костельника антипапського характеру, що засуджувала Берестейську унію та закликала до переходу на російське православ'я. Під час багатьох приватних зустрічей зі священниками Костельник стверджував, що справа обмежиться лише формальним переходом під Російську православну церкву, але буде

збережена можливість відправляти обряди без жодних змін, і що тільки такий вихід є найкращим для вірян. Одночасно представники «Ініціативної групи» систематично інформували владу про священників, які опиралися переходу. Ці священники, – оскільки вони не погодилися на підписання документу, що свідчив про їхній перехід у православ'я — були не тільки автоматично усунуті зі своїх парафій, але й найчастіше також арештовані. Таке поєднання різних форм тиску «Ініціативна група» вважала ефективним – у жовтні 1945 Костельник оцінював, що до кінця року максимум лише сотня священників буде негативно ставитися до «реуніфікації». Але він визнавав, що серед осіб, які погодилися на перехід, є багато таких, хто вчинив це через страх або прагнучи продовжити свою душпастирську діяльність під приводом підкорення владі.

Роботу ініціативної групи особисто контролював тодішній голова КПУ Микита Хрущов. Про це свідчить, зокрема, його лист від 17 грудня 1945 р. Й. Сталіну, в якому писалося: «Перебуваючи в Москві, я інформував Вас про виконану роботу з метою знищення уніатської церкви та про перехід уніатського духовенства до православної церкви. У результаті проведеної роботи серед уніатських священників була утворена «ініціативна група»... Передаючи документи співробітнику НКВС та референту з конфесійних питань при Раднаркомі УРСР Даниленку, вони попросили, щоб, в разі позитивного вирішення питання, лист до Раднаркому не публікувався доти, доки вони не розішлють по єпархіях другий документ. Усі документи розробляли церковники, наші люди в диригуванні цих документів жодної участі не брали» (Українська греко-католицька церква).

На Соборі греко-католиків, який 8 березня 1946 року відкрився коротким богослужінням у храмі св. Юра у Львові, були присутні 216 делегатів-священників і 19 делегатів-мирян (із запрошених 225 делегатів-священників і 22 делегатів-мирян) із трьох єпархій – Львівської, Самбірсько-Дрогобицької і Станіславської. Гавриїл Костельник виступив із головною доповіддю «Про мотиви возз'єднання Греко-католицької церкви з Руською православною церквою», в якій він згадав історію та догматику католицизму та унії і закликав єднатися з православ'ям. Після нього виступили ще 13 делегатів. У той же день було прийнято текст ухвали про відкинення постанов Берестейського собору 1596 року, ліквідацію унії, розрив із Ватиканом і повернення до Руської православної церкви.

9 березня собор продовжився богослужінням у храмі св. Юра. З-поміж 4 єпископів, що його проводили, були нововсвячені Михайл (Мельник) та Антоній (Пельвецький). Було здійснено обрядові дії щодо возз'єднання делегатів з'їзду з РПЦ.

Завершився собор 10 березня. У цей день богослужіння проводив митрополит Київський і Галицький Іоан (Соколов). Із проповіддю, присвяченою возз'єднанню церков, виступив єпископ Львівський і Тернопільський Макарій (Оксіюк).

Постанови Львівського собору стали формальним підґрунтям для переслідування представників греко-католицького духовенства, що відмовлялися приєднатися до православ'я. Тому чимало греко-католицьких священників зайняли конформістську позицію, бажаючи уникнути репресій та зберегти свої посади, а також вважаючи, що згода на добровільне приєднання дає шанс на збереження християнства у західних областях України.

358 — Однак було багато й тих, хто прилюдно виступали проти «возз'єднання» з РПЦ, в т. ч. і в проповідях. Проти таких осіб здійснювалися суворі репресії. Протягом 1945-51 років в УРСР було заарештовано більше півтисячі греко-католицьких священнослужителів. Частина з них згодом було випущено, проте багатьом довелося пройти через тривалі тюремні ув'язнення та заслання.

Проголошення ліквідації унії зовсім не означало, що влада позбулася греко-католицизму. Так, у доповідній записці від 6 березня 1952 року уповноваженого Ради в справах РПЦ в УРСР Г. Корчового до завідувача відділу пропаганди та агітації ЦК КП(б)У Я. Пашка зазначалось, що в західноукраїнських областях, особливо у Станіславській, є багато сіл, у яких віруючі не прийняли православних священників. Навіть у 1960-70-х роках пастирські обов'язки виконували кілька сотень нелегально діючих греко-католицьких священників, а загнана в підпілля УГКЦ залишалася вагомим фактором релігійного життя в західноукраїнських областях (Гуркіна С., 2021).

Процеси, пов'язані з ліквідацією ГКЦ, мали визначальний вплив і на формування складу православного кліру в Україні, яке у перші повоєнні роки супроводжувалося низкою складних і суперечливих обставин. Значна частина тих, хто за часів окупації став церковнослужителем, не була канонічно висвячена ієрархами жодної з існуючих конфесій, не мала відповідної освіти та підготовки. Велика група православного духовенства залишила Україну з відходом окупантів,

унікаючи тим самим покарання режиму за інкриміновану їм колаборацію. Дехто з поверненням радянської влади, пам'ятаючи довоєнні репресії, добровільно складав із себе священницький сан. Тривала відсутність системи богословської освіти зумовлювала «старіння» корпусу духовенства й змушувала єпископів руко покладати у священники кандидатів із служителів культу і навіть мирян. Усі наведені фактори породжували гостру кадрову проблему РПЦ, розв'язати яку з роками Церкви так і не вдалося (Войналович В., 2018). Водночас ще на кінець 1940-х рр. припадає початок якісно нового етапу відносин режиму з римо-католицьким культом. Розроблені в кабінетах Ради в справах релігійних культів за дорученням вищого державного керівництва комплексні плани тотального контролю за РКЦ в Україні, максимального скорочення її установ, мережі громад і чисельності костьолів, регламентування діяльності духовенства стали програмою дій органів влади в наступні роки. Радикалізм політики щодо католицизму пояснювався не лише внутрішніми, але й зовнішніми факторами. Антикомунізм Ватикану набув у цей час яскраво вираженого політичного характеру, а його міжнародна політика мала відверто антирадянський акцент і, враховуючи обставини «холодної війни» між Сходом і Заходом, характеризувалася проамериканською орієнтацією.

359

Результатом репресивних заходів стала й ліквідація вірмено-католицького архієпископства у Львові. У вересні 1945 р. було заарештовано члена капітулу і секретаря генерального вікарія К. Ромашкана, у листопаді того ж року – генерального вікарія Д. Кастановича, а також члена капітулу В. Квапінського та диякона-ченця С. Дробата. Як відзначалося у доповідній записці «Про антирадянсько-зрадницьку діяльність ксьондзів вірмено-католицької церкви в місті Львові та їхню належність до агентури гестапо», підготовленій Управлінням НКДБ по Львівській області і 29 січня 1946 р. адресованій першому секретареві обкому КП(б)У І. Грушецькому, з «ліквідацією вірмено-католицької церкви й арештом її керівників у місті Львові, що церкву ліквідували на території області як вогнище впливу Ватикану на населення вірмено-католицького віросповідання» (Дашкевич Я., 1998).

Радянською владою переглядається також політика щодо протестантських сект.

Назагал, у політиці стосовно пізніх протестантів, яка здійснювалася у повоєнний період в Україні партійно-радянськими органами,

органами держбезпеки та в справах релігій, можна виокремити три головні лінії. Перша з них спрямовувалася на цілковиту ліквідацію окремих релігійних напрямів, найбільш численними з-поміж яких були адвентисти та Свідки Єгови. Друга – це політика централізації управління протестантськими спільнотами, яка мала на меті об'єднання євангельських християн з баптистами та асиміляцію п'ятидесятництва в новоствореному союзі. І третя – це придушення будь-яких виявів дисидентства на релігійному ґрунті. Хоч такі вияви були в усіх пізньопротестантських рухах, найбільш організованим, політично небезпечним і відомим на Заході з них був спротив радянській політиці з боку прихильників Ради Церков євангельських християн-баптистів. Усі ці три лінії існували на тлі змінюваної загальнополітичної ситуації в країні, а також серйозної трансформації генеральної лінії в партійно-державній церковній політиці: від сталінського «релігійного непу» до хрущовської антирелігійної кампанії та боротьби з релігійним підпіллям (Войналович В., 2018).

360

Висновки. Нищення греко-католицьких церковних структур призвело до формування принципово відмінної конфігурації конфесійного ландшафту як на теренах Галичини, так і в усій Україні. Маючи доволі незначну кількість громад і духовенства в краї напередодні ліквідації унії, на 1949 р. РПЦ вже займала панівні позиції в регіональній полі конфесійній релігійно-церковній мережі. Шляхом примусового навернення греко-католицького священства й віруючих на православ'я РПЦ лише за чотири роки в десять разів збільшила кількість своїх церков у регіоні та більш ніж у п'ятеро розширила склад духовенства. Водночас вимушена поява в складі РПЦ величезного українсько-католицького анклаву щонайменше реально загрожувала поширенням його українізуючого впливу на весь Український екзархат і навіть посиленням анатомістських настроїв. Запобігти таким тенденціям, до певної міри, можливо було лише тривалою духовною інкорпорацією руським православ'ям етноспецифічних елементів греко-католицизму. Проте, як з'ясувалося згодом, вирішення цього завдання виявилось надскладною й майже безперспективною справою.

Наслідком партійно-радянської політики періоду «сталінського релігійного НЕПу» стали значні деформації релігійного комплексу Галичини: істотне звуження інституційної мережі, її полі конфесій-

ного спектра; порушення з роками усталених міжконфесійних взаємин та внутрішньо церковних зв'язків; відчутне підваження сформованої у річищі ГКЦ української національної духовно-культурної традиції; блокування контактів і взаємовпливів зі світовим і європейським християнством. Зрештою, такою політикою, яка реалізовувалася всупереч інтересам віруючих, із застосуванням жорстких адміністративних і репресивних методів, було закладено небезпечний для режиму потенціал православно-греко-католицького конфлікту, розколів у пізньопротестантському русі та духовного опору і релігійного підпілля. З ними владі довелося мати справу упродовж усього радянського періоду.

Джерела та література:

1. Боцюрків Б. 2005. Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950). Львів: Видавництво Українського Католицького Університету. С. 65.
2. Войналович В., Кочан Н. 2018. Релігійний чинник етнополітичних процесів у Галичині: повоєнна радянська доба і сучасність. Київ: ІППіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. С.11, 69, 97.
3. Гуркіна С. 2012. Греко-католицьке духовенство Львівської архієпархії в умовах переслідування радянською владою (1944-1950 рр.) // Автореферат дисертації кандидата історичних наук: 07.00.01. Львівський національний університет ім. Івана Франка. Львів. С. 20.
4. Дашкевич Я. 1998. Ліквідація Вірмено-католицької церкви в Галичині 1945 р. Історія релігій в Україні. Матеріали VIII міжнародного круглого столу. (Львів, 11-13 травня 1998 року). Львів: Логос. С. 84-86.
5. Українська греко-католицька церква. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
6. Центральний державний архів вищих органів влади і державного управління України (далі – ЦДАВО України). Ф. 4648. Оп. 3. Спр. 65. Арк. 76.
7. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО). Ф.1. Оп. 23. Спр. 1639. Арк. 87-90.

References:

1. Botsiurkiv B. 2005. Ukrainska Hreko-Katolytska Tserkva i Radianska derzhava (1939-1950). Lviv: Vydavnytstvo Ukrainiskoho Katolytskoho Universytetu. S. 65.

2. Voinalovych V., Kochan N. 2018. Relihiinyi chynnyk etnopolitychnykh protsesiv u Halychyni: povoienna radianska doba i suchasnist. Kyiv: IPIiEND im.. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. S.11, 69, 97.

3. Hurkina S. 2012. Hreko-katolytske dukhovenstvo Lvivskoi arkhieparkhii v umovakh peresliduvannia radianskoiu vladoiu (1944-1950 rr.) // Avtoreferat dysertatsii kandydata istorychnykh nauk: 07.00.01. Lvivskiy natsionalnyi universytet im. Ivana Franka. Lviv. S. 20.

4. Dashkevych Ya. . 1998. Likvidatsiia Virmeno-katolytskoi tserkvy v Halychyni 1945 r. Istoriia religii v Ukraini. Materialy VIII mizhnarodnoho kruhloho stolu. (Lviv, 11-13 travnia 1998 roku). Lviv: Lohos. S. 84-86.

5. Ukrainska hreko-katolytska tserkva. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

362

— 6. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady i derzhavnoho upravlinnia Ukrainy (dali – TsDAVO Ukrainy). F. 4648. Op. 3. Spr. 65. Ark. 76.

7. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan Ukrainy (dali – TsDAHO). F.1. Op. 23. Spr. 1639. Ark. 87-90.